

מכתלי בית הדין

תשובות אקטואליות
בענייני חושן משפט

גיליון קס"ז, תשפ"א

משולחנו של הגאון
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
ריש מתיבתא 'עוז והדר'

גבולות החיוב של לווה

השוקקו נואשות לבריכה הטיפולית ויכלו להגיע לבריכה, ברווח תפעולי נמוך ביותר לאור דרישת הריחוק החברתי וצמצום משמעותי של מספר המשתמשים במתקנים בו זמנית, היו חלקם בבידודים עקב חשיפת בני משפחה או הם עצמם חלילה לנגיף הקורונה. והקופה חדלה מלתקתק.

כשהתשלום ה-12 בושש לבוא, ואחריו ה-13, מיהר שמעון להזמין דיון חירום בבית הדין שהוסכם על שני הצדדים מראש לדיון בנושאים כאלו, אך גם לא אחר הנגיף מלטמון את ידו בעומק הצלחת. תחילה היה זה שמעון עצמו שנפל למשכב, אחר כך כמה מבני ביתו של ראובן, ושוב סגר ואין יוצא ואין בא בשער בת רבים. אלו כמו אלו עיכבו את הטיפול בנושא הנוצר.

יצאו כמה חודשים וגזירת 'דור הולך' נגעה בביתו של ראובן, חמיו, ישיש שבע ימים ועתיר נכסין, נפטר בשיבה טובה והותיר אחריו לבתו היחידה ולבעלה ראובן, סכום כסף מזומן נאה לכל הדעות. ראובן מיהר במחשבתו להשקיע בכמה תוכניות שהוצעו לו לאחרונה ושאוילי יחלצו את עגלתו הכלכלית המתבוססת במי אפסיים ויהפכוה למבוססת, אך גם שמעון שמע את הבשורה, ואולי בצדק חשב שמגיעה לו הבכורה. הוא השיג טלפונית את ראובן ושמע ממנו שבכוונתו להמשיך בדחיית התשלומים ולשלם את הכל 'בבת אחת' בתאריך הפירעון הסופי. בשל המצב הדחוק.

אך גם מצבו של הגמ"ח היה דחוק, הצעתו הנדיבה של שמעון כי ראובן יקח מגמ"ח אחר הלוואה על יתרת הסכום כדי להחזיר לגמ"ח, והוא עצמו יעמיד לו ערבים על הלוואה, נתקלה בסירוב מצד ראובן; די לו במה שנפל ו'הפיל' גמ"ח אחד, נקעה נפשו בהלוואות, וזו - בעזרת שמים - הייתה הלוואה האחרונה.

לא נותרה ברירה בידי שמעון והוא ניגש לבית ההוראה כדי לברר מה היא חובתו של ראובן כלפי הגמ"ח, האם חייב לפרוע מיידית בכל תאריך פירעון שבלוח הסילוקין, האם רשאי לדחות את המלווה לזמן אחר בשעה שהמעות תחת ידו,

העסק של ראובן, בריכה טיפולית - 'תעבור במים', בעיבורה של עיר, היה עסק מצליח בתחילת דרכו. רבים הזקוקים לכך השתמשו בבריכה, לעתים במימון נדיב של קופות החולים, והקופה שגשגה. אך לא לעולם חוסן כלכלי, וניהול שגוי הצטרף לסיבות נוספות והביא את מצב העסק אל עברי פי פחת.

מצבו של ראובן היה ביש, ולולא מספר עסקנים ומומחים מן הקהילה שנחלצו לעזרתו, היה העסק קורס כליל. לאחר שהושת סדר בכל ההתנהלות הכספית, ניאות הגמ"ח הקהילתי שנוהל בידי שמעון להעניק לראובן הלוואה יוצאת דופן החורגת מנהלי הלוואה המחמירים של הגמ"ח, בסך 120,000 שקלים בפריסה ארוכה יחסית של 20 חודשים. חוות דעתם המקצועית של המומחים שליוו את תהליך ההבראה של העסק, הייתה שהוא יוכל לעמוד בפרעון חודשי זה של 6,000 שקלים לאורך התקופה בנוסף לתשלומים השוטפים לניהול ואחזקת הבריכה ומערך הפרסום והתפעול שלה.

אף שמתחילה עמד הגמ"ח על הכנסת סעיף לחוזה הלוואה שבו נכתב כי על ראובן לעשות 'כל טצדקי' כולל תוספת שעות עבודה על מנת לעמוד בומני התשלום המפורטים בלוח הסילוקין, שהם כאמור 6,000 שקלים מדי חודש בחדשו, אך לבסוף לבקשתו של ראובן שגם כך מרוב שעות עבודה בקושי רואה את ביתו, הועבר קו למחיקה על גבי סעיף זה.

ואכן, ראובן לא הכיזב, ומדי חודש בחדשו, למרות הקשיים המרובים, הצליח להניח את מלוא הסכום, טבין ותקילין, על שולחנו של בעל הגמ"ח. סכום זה היה נחוץ מאד לבעל הגמ"ח, אבל לשם המצוה הגדולה של החזקת יהודי בעת שבה מוטו רגליו בעסקיו הסכים להכניס את עצמו ללחץ הזה מדי חודש, ואכן ב"ה, כאמור, לא התאכזב.

הסגר השני, שבר את גב הגמל. שמעון, שגם כך, היה על גבול 'אחוזי החסימה' בחשבונותיו במערכת הבנקאית, גילה להוותו, שעל אף שחלק מהתשלומים ממשיך לצאת מחשבונו, ככל הנראה בחודש הקרוב לא תהיינה הכנסות. גם המטופלים

והאם הוא יכול לתבוע אותו ולכוף אותו לשלם מיד את חובו ואולי אף לתבוע אותו על נזקים נלווים שאירעו לגמ"ח מחמת העיכוב בפירעון ההלוואה.

עיקרי הנושא בהלכה

א. החיוב והמצוה לשלם חוב

לגבי צורת תחולת החוב מצינו במסכת ערכין (כב.) שנחלקו אמוראים בכיבור טעם התנהלותו של רב נחמן בתחילת דרכו שלא הניח לבעלי חוב לגבות מן היתומים חוב אביהם, התנהלות שהופסקה על ידו רק לאחר ששמע מרב הונא בשם רב על כך שקיימת סכנה נוראה ליתומים האוכלים את מה שאינו מגיע להם בדין. הגמרא עומדת לבאר את טעמו: מדוע לא הניח לבעלי החוב לגבות את שלהם מן היתומים?

לדעת רב פפא הסיבה לכך הייתה מאחר ש'פריעת בעל חוב מצוה' ופירוש הדבר שמעות להוצאה ניתנו, וה'מחייב' להחזיר את החוב הוא הסכמת ודעת המתחייב-הלווה במעמד ההלוואה לחוב בחוב זה. 'מצוה' זו מוטלת על שכמו של המתחייב ולא על בניו אחריו.

לעומת זאת, לדעת רב הונא בריה דרב יהושע עצם החוב אמור לחייב גם את יורשי ממונו של החייב, אלא שחשש רב נחמן שמא האב המת הניח בידי המלווה צרורות לגבות מהם את חובו, ואם כן בית הדין מחויב להגן על היתומים מפני אפשרות של גבייה כפולה של חוב אביהם. לגישתו של רב הונא בריה דרב יהושע, עצם החוב, אילו היה ברור לנו שלא נפרע, וכגון אם היתומים מודים שיודעים שאביהם לא פרע או הפקיד צרורות לפירעון, או שהמת עצמו אמר כך ברגעים שלפני פטירתו, מחייב גם את היורשים.

את מחלוקת רב פפא ורב הונא ביארו הראשונים (ראה רמב"ן רשב"א ריטב"א ב"ב קעו.) שרב פפא סבר שיעבורא לאו דאורייתא ומשכך אין אפשרות לגבות מכה שיעבור הנכסים, אלא רק מכה המצווה המוטלת על הלווה לפרוע את חובותיו, ועתה הלווה נפטר לעולמו והיתומים הקטנים אינם בני חוב במצוות. אך רב הונא סבר שיעבורא דאורייתא והחוב תופס בנכסים עצמם וממילא גם לאחר מות החייב ניתן לגבות מנכסיו.

בגמרא (שם) נפסקה ההלכה כרב הונא בריה דרב יהושע, ומזה הכריעו הראשונים (שם) ששיעבורא דאורייתא, וכך היא הכרעת הבית יוסף (סימן ל"ט ס"ק א-ב). אולם הש"ך (שם ס"ק ב) מדייק מראשונים אחרים (תוס' ומרדכי שם) שלהלכה שיעבורא לאו דאורייתא, וביאר שאף על פי כן רב הונא סבר שניתן לגבות מיתומים קטנים, לפי שחכמים חידשו שיעבור לגבות מהנכסים עצמם גם לאחר מות החייב כדי שלא תינעל הדלת בפני הלווים.

בגמרא כתובות (דף פה.) הקשה רב כהנא לרב פפא: "לדידך דאמרת פריעת בעל חוב מצוה, אמר לא ניחא לי דאי עביד מצוה, מאי?" רב פפא משיב לו: "תנינא, במצות עשה, כגון שאומרין לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה, מכין

אותו עד שתצא נפשו". ומזה מוכח שלרב פפא כל הכפיה היא רק מצד המצווה, ולא משום שיעבור שחידשו רבנן, ולכן לשיטתו אין גביה מיתומים קטנים שאינם חייבים במצוות. אך ההלכה היא כרב הונא שגובים מיתומים קטנים משום שיש שיעבור מדרבנן. ו"ל הש"ך: "דנהי דסברי שיעבורא לאו דאורייתא, מ"מ כיון דחיובא רמי עליה לשלם, לא מצי למימר לא ניחא לי" (שם).

ב. מה היא מצוה זו?

גם לפי רב הונא שיש שיעבור מהתורה וניתן לגבות מכה שיעבור הנכסים, יש גם מצווה לפרוע ומשום כך נפסק (שו"ע סימן צו סעיף טו) "אם אינו רוצה לפרוע, והוא בחזקה שיש לו מטלטלים ומבריחם, שליה בית דין נכנס לביתו למשכנו, ויפרע לזה חובו, שפריעת בע"ח מצוה, ומכין אותו עד שתצא נפשו כדי לקיימה וכפים על מצווה זו".

בראשונים מצאנו מספר דעות לזהותה של אותה 'מצוה' העומדת בבסיס חיוב פרעון החוב. הרדב"ן (חלק ב סימן תרי) מעלה ברעת הרמב"ם שמצות (ויקרא ה כג) 'והשיב' (את הגולה... את העושק... את הפקרונ... את האבדה), היא מצוה אחת הכוללת את כל השבות הממונות לבעליהם.

רש"י (כתובות פו. ד"ה פריעת) סבור שהמצוה היא חלק ממצות 'הין צדק' (ויקרא יט לו) המחייבת אדם לעמוד כדיבורו והתחייבויותיו הממוניות כמבואר במסכת בבא מציעא (מט.) שיהא הן שלך צדק.

ואילו הרמב"ן (בבא בתרא קעה:) חולק וסבור שהמצוה נלמדת מפרשת נטילת משכון לתשלום ההלוואה, בפסוק (דברים כד יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט", שיש לראות בו ציווי על האיש אשר אתה נושה בו, לעשות כן.

ג. מתי דנים על המצוה ומתי על עצם החוב

השאלה המתעוררת מיד היא שהרי כל אחד מחויב שלא לגזול את חברו ולפרוע את חובותיו, וחיוב זה הוא מיסוד דיני הממונות, המצווה לפרוע את החוב אמורה להגיע בשלב הבא – מצוה על אדם לקיים את חובותיו הממוניים, אך מפני מה מעמיד רב פפא את כל החיוב על כך שהדבר הוא 'מצוה'?

חזיוק לשאלה זו נמצא בדברי החזו"ן איש (בבא קמא סימן י אות יד ד"ה ויש) שהקשה מדוע הפקעת הלוואת נכרי הותרה מהתורה 'והרי סתמא לא נתנו הכסף אלא על מנת לשלם, ועל כרחך צריך לומר דגם גזל כהאי שנעשה ע"י ביטול תנאי אין אסור בנכרי". וממוצא הדברים נראה ברור שבכל הלוואה, אף שלא התנו בה בפירוש שגוף ההלוואה הוא על מנת שישלם, מכל מקום אומדנא דמוכח שלא על דעת כן הלווה וממילא כשאינו משלם הרי זה גזל. וכבר במרדכי (כתובות רמז רכב) נקט לשון גזל על אי תשלום החוב.

ואכן הנתיבות המשפט (סימן ל"ט ס"ק ב) כותב שלשיטת תוספות (ב"ב קעה:) גם למ"ד שיעבורא לאו דאורייתא הגביה מהחייב בעצמו היא מחמת שמראש ההלוואה ניתנה על מנת שתפרע ומכה דיני הממונות ולא מכה מצוות פירעון, ורק להרמב"ן (שם) גם ב'מיניה' כל הגביה היא מכה המצווה. אך

הקצוה"ח (שם סס"ק א) כתב שגם לפי התוספות כל הגביה היא רק מכח המצווה.

האמרי בינה (גביית חוב סימן ב אות א) עמד ביסוד ענין זה של פריעת בעל חוב מצוה. הוא פותח בקושיה בדברי רש"י הסותרים לכאורה זה לזה: לגבי פרוזבול (גיטין לו): הקשו בגמרא 'מי איכא מירי דמן התורה אינו משמט ותיקנו רבנן דמשמט', ורש"י מסביר (ד"ה ומי) שהרי הוא נמצא גזלן על פי דברי חכמים בעוד שמן התורה יש עליו חיוב לשלם. על כך שואל האמרי בינה: אם רש"י סובר שכשאין הלווה משלם את חובו הוא גזלן, מדוע ביאר שמצות פריעת בעל חוב היא רק מצות עשה של 'הי' צדק'?

מבאר האמרי בינה את גדר הדברים כך: כאשר עצם ההלוואה קיימת ועומדת כהלוואה, ומסיבות שונות הלווה נמנע זמנית מלשלם, באופן כזה שאין ההימנעות מהווה אומדנא מוכחת שעל דעת כן לא היה המלווה מלווה לו לעולם, אזי אין כאן גזילה. הוא מחזיק במעות בדין מכח ההלוואה, אך בהימנעו מלקיים את דבריו שיפרע את החוב בזמנו הוא עובר על 'פריעת בעל חוב מצוה'.

ואילו כאשר יש ללווה מעות ואינו רוצה לשלם, ואומדנא מוכחת היא שעל דעת כן לא היה מלווה לו, או שגמר בדעתו שאינו מתכוון לשלם את חובו, פוקע שם 'הלוואה' מהחוב, והמעות הללו מוחזקים אצלו כגזילה לכל דבר.

יש לאבחנה זו השלכות מעשיות לדינא, לגבי כל חוב ממון שאינו הלוואה, שעליו לא נאמר האיסור להיכנס לבית החייב ולהוציא לפועל את החוב. רק בהלוואה נאמר דין זה שאסור לעבט עבטו בעל כרחו ('כי תשה ברעך משאת מאומה'). דברים כד' י). נמצא לפי הגדרת האמרי בינה, כאשר הלווה מכריז על אי נכונותו לשלם את ההלוואה, יהיה מותר לעבט עבטו שכן שוב אין כאן נידון של הלוואה ביניהם אלא של גזילה לכל דבר. (וראו נתיבות המשפט סימן צו סק"א שכתב שאינו מורה כן למעשה משום חומר האיסור, אבל באמרי בינה הראה שכבר פסק כן היראים בסימן רעג שכל שאינו משום הלוואה אין בזה איסור דלא תבוא אל ביתו, וראו גם ערך לחם סימן צו בשם הרדב"ז בסימן תשל"ז).

לאור זאת מבוארים דברי רש"י שלגבי השמטה מוחלטת של החוב כתב שזו גזילה, ולגבי פריעת חוב בזמן כתב שזו מצות עשה של 'הי' צדק'. ומובן היטב עיקר הענין של 'פריעת בעל חוב מצוה' שישנה מצוה בעצם פריעת החוב, לצד איסור גזילה בהפקעת ההלוואה כשנמנע מפריעת החוב שלא באופן זמני, אלא שגמר בדעתו שלא לשלם כלל.

כך נוכל להבין גם את דברי המרדכי (בבא מציעא סימן תג) ש'פריעת בעל חוב מצוה' היא רק מצוה מדרבנן. אף שעצם פריעת החוב עצמו מחויבת ממשפטי הממון גם בלא אותה מצוה, ובוודאי היא מדאורייתא.

ד. כפייה על פירעון חוב

לאור האמור ודאי שגם לרב הונא שיש שיעבוד נכסים מהתורה, חיוב פריעת בעל חוב הוא חוב גמור המוטל על הלווה, והיינו גם על גופו ולא רק על ממונו, ובית דין כופים אותו לשלם, אלא שמתחילה יורדים לנכסיו ליטול משם ורק אם אי אפשר לגבות מן הנכסים כופין אותו בגופו ומלקים אותו וכיוצא בזה שילך לעשות מלאכה וכיוצא בזה כדי לשלם

חובו.

וכתב הרמב"ן (בבא בתרא קעה): שהגם שהמצווה של פריעת בעל חוב היא על גוף הלווה, והנכסים מצד עצמם לא נשתעבדו, ניתן לגבות מהם בכפייה מחמת חובת הגוף של הלווה 'שעד שאתה כופהו בגופו, כופהו בממונו'.

וראו בעניין חובו של אדם ליתן צדקה, ברמב"ם פ"ז מהל' מתנות עניים הלכה י וברשב"א כתובות מט: ד"ה כי הוה, ומה שכתב בזה בקצות החושן סימן לט סק"א ומש"כ על דבריו רבי אלחנן וסרמן בקובץ שיעורים בבא בתרא אות תרסח).

כמוכן שלשיעבוד הנכסים עצמם ישנה משמעות, למשל כאשר החייב עצמו נשתטה ונעשה פטור מן המצוות (ראו נתיבות המשפט סימן לט סק"ב).

מסקנת כל האמור הוא שלכולי עלמא הלווה חייב לפרוע את חובו, ואם יש לו נכסים ואינו פורע, יורדים בית דין לנכסיו בעל כרחו וגובים מהן, ואם העלים נכסיו או שאין אפשרות לגבות בעל כרחו מסיבה אחרת, כופים אותו בגופו עד שישלם את חובו.

ה. כאשר יש לו כסף ואינו מתכחש לחוב אך מבקש לשלם באיחור

לאור כל האמור נבוא לדון במקרה שלפנינו, שבו טוען שמעון שתחת ידיו של ראובן יש כסף, אך הוא אינו מתכחש לעצם החוב ומאידך רוחה אותו בלך ושוב, ולמרות שנתן תאריך פירעון חדש, מכל מקום דורש המלווה לקבל את הכסף מיד, מאחר שזמן הפירעון המוסכם הגיע זה מכבר.

והנה על דברי הרמב"ם (גזילה ואבידה פרק א הלכה ד) שמי שבא ממון חברו לידו ברצון הבעלים (כגון בהלוואה או פקדון) ואינו מחזירו, על זה נאמר (ויקרא ט ג) 'לא תעשוק את רעך'. כתב האמרי בינה (הנ"ל, גביית חוב סימן ב) שמדובר כשדעתו שלא להשיב כלל את ההלוואה, שאז אנן סהדי שלא הלווה לו על דעת כן והרי הוא כגזלן. ודברי הגמרא 'פריעת בעל חוב מצוה' הוא כשדעתו לשלם.

ולפי זה עולה שמה שאמרו בגמרא שכופים על מצוה זו, היינו שגם אם מעוניין לפרוע ורק שמבקש בטענות כלשהן לדחות את זמן הפירעון, כופים אותו לשלם בזמנו כשאר כל כפייה על המצוות.

ו. עד כמה כופים אותו?

להלכה נפסק בשולחן ערוך (סימן צו סעיף טו) שפריעת בעל חוב מצוה ולכך בית דין מכין אותו עד שתצא נפשו כדי לקיימה. אך אין כופין אותו להשכיר את עצמו או לעשות מלאכה כדי לפרוע. ואפילו אם התנה הלווה על עצמו שיוכל המלווה לתפוס את גופו ואף כתב לו זאת בשטר, אינו מועיל, ואינו יכול לא לאסרו ולא להשתעבד בו. על כך כתב הרמ"א שכל זה דוקא כשאין לו לשלם, אבל אם יש לו ואינו רוצה לשלם, בית דין חובשין אותו ומכים אותו עד שתצא נפשו וכופין אותו לשלם.

בניגוד לתפיסת ושיעבוד גופו שאי אפשר להתנות מראש ולאפשר למלווה להשתעבד כך בלווה, לגבי התחייבות בשעת ההלוואה שישכיר עצמו לעבודה והשכר ילך לנושים, נחלקו הפוסקים ויש הסוברים שכופים אותו לעשות זאת, דהיינו להשכיר את עצמו למי שירצה ובלבד שביאי את השכר לנושה

ממקום אחר וישלם באמצעותה את חובו לגמ"ח, יש לדון אם מוטל עליו חוב כזה.

במנחת פתים (סימן צו סעיף טו) דייק מהדין המבואר לגבי צדקה (סימן רנג סעיף יב) שקבצן שאסף כסף על הפתחים, אין בעלי חובו יכולים לגבות ממנו את הכסף הזה, אם לא שאמר בעת איסוף הכסף שהוא בעל חוב, שהתכוונו לתת לו כדי לפרוע את חובותיו. ומכאן שאינו חייב לחזור על הפתחים, וכן הכרעת הפוסקים (עיין שבט הלוי ח"ה סימן קמ; תשובות והנהגות ח"ג סימן רפד) ולכאורה הוא הדין שאינו חייב ללוות מעות לצורך תשלום החוב. וכן השווה בקובץ שיעורים (ב"ב סי' שעז) בהדיא.

וזה דבר המשפט

- מלבד חיוב הממון, מצוה על הלווה לפרוע חובו, ולדעת הרבה ראשונים מצוה זו היא מן התורה.
- אם יש ללווה נכסים בית דין כופין אותו לפרוע ולשלם מנכסיו, יש אומרים שדין זה הוא מצד כפיה על גופו ככל מצוות התורה ויש אומרים שהוא מדין שיעבוד נכסים המוטל עליו ועל נכסיו משנתחייב ממון.
- כפיה זו היא גם כאשר אומר הלווה שיפרע לאחר זמן, וכל שכן כשמדחהו בלך-ושוב באופן שאנן סהדי' שלא הלווה לו על דעת כן, שכן אז נעשו המעות גזל בידו ומחויב להשיב.
- גם כשהלווה חייב את עצמו בשעת הלוואה והתנה שילך לעסוק במלאכה לפרעון חובו, אין לכפותו

שהתחייבות לעבוד היא בבחינת קנין 'אתנ' ולא מהני, וגם שהי בכלל הדין שפועל חוזר בו בחצי היום ש'עבדי הם ולא עבדים לעבדים'. אבל הוא בכלל 'לווה רשע ולא ישלם' וגם לדעת הרבה אחרונים חייב מצד עצמו לעסוק במלאכה לתשלום חובו ורק שבית דין אינם כופין על כך. ולכן יש שכתבו שאם נראה בעיני הדיינים טוב וראוי לקונסו ולכופו אף לפני משורת הדין.

- אין הלווה מחויב ללוות מעות מאחד כדי לפרוע חובו לאחר.

מחנה אפרים שכירות פועלים סימן ב ודלא כב"ח סימן צט סעיף א).

בנידון שלפנינו אי אפשר להשתמש באפשרות זו מאחר שסעיף ההתחייבות להשכיר את עצמו נמחק בידי הצדדים בטרם ההלוואה. זאת ועוד שנראה שכל רברי המחנה אפרים נאמרו דווקא כאשר האדם מחייב את נכסיו שיעמיד מהם פועל לצורך חברו אם לא יעבוד בעצמו, או ניתן לגבות מממנו אם אינו עובד בעצמו, אך בוודאי שגם לדעתו של המחנה אפרים לא ניתן ליצור חיוב ישיר לעבוד את חברו, שזה קנין 'אתנ' ואינו חל, ועוד שהתורה קבעה ש'עבדי הם ולא עבדים לעבדים' ולעולם פועל חוזר בו אפילו בחצי היום. וזה לשונו של המחנה אפרים: "רכיון שחייב עצמו בכך הרי זה נעשה עליו חוב לעשותו בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים אם לא יוכל הוא לעשותו, דהוי כשאר חיוב שאדם מתחייב לחבירו לבנות לו בית או להקים לו שום דבר שחייב עצמו וממונו להקים לו אותו דבר". ולפי זה בלווה שאין לו ממון לפרוע אין אפשרות לחייב אותו באופן מעשי לצאת ולעבוד.

ולא זו בלבד שבית דין לא יכוף אותו להשכיר את עצמו (ראו חזון איש בבא קמא סימן כג ס"ק כח שלא יכופו אותו גם בעבודות שאינן עבודת עבד), אלא שכתב בשו"ע הרב (הלכות הלוואה סעיף ה) שאף הלווה מצד עצמו אינו מחויב להשכיר את עצמו למלאכה כדי שיהיה בידו ממון לפרוע חובו ונחשב אנוס, ומכל מקום מדי 'לווה רשע ולא ישלם' לא יצא.

ו. אם נראה בעיני הדיינים לקונסו והנה לגבי חיוב הבעל במזונות אשתו, כתב רבינו תם (מובא במרדכי כתובות רמז רה) שאם ייראה לדיינים לקונסו את הבעל לפני משורת הדין ולכופו לעשות מלאכה כדי לזון את אשתו, טוב הדבר. וברב"ז (חושן משפט חלק א סימן ס) נתבאר שדין זה יפה הוא גם לכל הלוואה שאם ייראה הגון בעיני הדיינים לקונסו לעסוק במלאכה כדי לשלם חובו טוב הדבר ויפה.

ועוד כתב שם שמסתבר הדבר שאם היה רגיל לעשות במלאכה, וכעת רוצה לחדול מכך בידוע שבלאו הכי תעוקל המשכורת לטובת המלווה, ראוי לכפות אותו לעבוד. וכן לעכב אותו מלדרת למדינת הים אם נראה שעושה זאת לא כדי להשיג כספים להחזרת ההלוואה אלא כדי להשתמט ממנה.

אך באמרי בינה (גביית חוב סוף סימן ב) כתב שעדיין דין זה צריך עיון משום שמדברי השולחן ערוך משמע שבכל מקרה לא כופים אדם להשכיר את עצמו לצורך פריעת חובות. ח. חיוב ללוות לצורך תשלום חובות לגבי הצעת ורדישת בעלי הגמ"ח שיטול הלווה הלוואה

מודעה רבה לאודייטא

ניתן להשיג את הספר 'מכתלי ביה"ד' ברכים א' וב', ובו עשרות פסקי דין נבחרים מהתוך המדור בדיני ממונות הלכה למועשה. מוגשים בשפה ברורה השווה לכל נפש.

בטל': 1800-22-55-66

